

عفو بین الملل

۸ تیر ۱۳۹۷ - ۲۹ ژوئن ۲۰۱۸

AI Index Number: MDE 13/8696/2018

اعدام محکوم نوجوان و همدستی دادگاهها، مجلس و پزشکان علیه حقوق کودکان

اعدام ابوالفضل چزانی شراهی در روز ۶ تیر ماه که با استناد به نظریه پزشکی قانونی مبنی بر داشتن «رشد و کمال عقل» در هنگام ارتکاب قتل در سن ۱۴ سالگی به اعدام محکوم شده بود، نشان دهنده نقض فاحش حق حیات کودک توسط دادگاههای ایران و پزشکان وابسته به پزشکی قانونی کشور است.

عفو بین الملل یک بار دیگر از مقامات ایرانی درخواست می کند که به تعهدات بین المللی حقوق بشری خود برای لغو مجازات مرگ علیه کسانی که در زمان وقوع جرم زیر ۱۸ سال سن داشته اند احترام بگذارند و احکام اعدام تمام محکومان نوجوان را به مجازاتهای جایگزین تبدیل کنند. این سازمان درخواست خود را از نمایندگان مجلس برای اصلاح فوری قانون مجازات اسلامی و لغو کامل مجازات اعدام برای همه افرادی که در زمان وقوع جرم زیر ۱۸ سال سن داشته اند، نیز بار دیگر اعلام می کند.

سازمان عفو بین الملل همچنین از پزشکان تقاضا دارد که از اعطای مشروعیت پزشکی به فرایندهای قضایی که بر خلاف اصول پایه ای عدالت کیفری نوجوانان منتهی به صدور مجازات اعدام علیه افراد زیر ۱۸ سال در زمان وقوع جرم می شوند، پرهیز کنند.

اعدام ابوالفضل چزانی شراهی

ابوالفضل چزانی شراهی بامداد روز ۶ تیر ماه در سن ۱۹ سالگی در زندان قم اعدام شد. شعبه ۱ دادگاه کیفری استان قم او را در شهریور ۱۳۹۳ به خاطر وارد آوردن ضربات مهلک چاقو به یک مرد جوان طی یک نزاع در دی ماه ۱۳۹۲ به قتل محکوم کرده و برای وی حکم اعدام صادر کرده بود. دادگاه در حکم خود به نظریه پزشکی قانونی استناد کرد که اظهار داشته بود ابوالفضل چزانی در سن ۱۴ سالگی «دارای رشد و کمال عقل» بوده است.

این حکم در آذر ۱۳۹۳ توسط شعبه ۲۴ دیوان عالی کشور تایید شد. برابر متن حکم دیوان عالی کشور، که سازمان عفو بین الملل آن را رویت کرده است، حکم دادگاه بدوی در حالی تایید شد که حتی دادیار دیوان عالی کشور هم «عقیده به نقض حکم و ارجاع به دادگاه هم عرض جهت بررسی دقیق تر وضعیت رشد عقلی متهم» داشته و جلسه پزشکی قانونی فاقد پزشک متخصص اطفال بوده است.

ابوالفضل چزانی شراهی متعاقباً درخواست اعاده دادرسی کرد که توسط شعبه ۳۳ دیوان عالی کشور در آبان ۱۳۹۴ رد شد. رای کتبی دیوان کمتر از سه خط است و به هیچ کدام از نگرانیهای جدی مطرح شده از سوی وکیل و دادسرا در مورد سن کم متهم، تعجیل در امر رسیدگی و ماهیت ناقص آزمایشات انجام شده در خصوص وضعیت رشد عقلی وی پرداخته نشده است.

بحران در نظام عدالت کیفری نوجوانان در ایران

ابوالفضل چزانی شراهی چهارمین فردی است که از ابتدای سال ۲۰۱۸ میلادی به خاطر جرمی که در سنین زیر ۱۸ سال وقوع یافته، اعدام شده است. دست کم ۸۵ محکوم نوجوان دیگر در صف اعدام قرار دارند از جمله محمد کلهری، حمید احمدی، ابوالفضل نادری، بابک پولادی و مهدی خزائیان که احتمال دارد هر لحظه حکم اعدامشان به اجرا گذشته شود. تعداد واقعی کسانی که در خطرند، احتمالاً بیشتر است.

در بهمن ۱۳۹۶ کمیساری عالی حقوق بشر در سازمان ملل متحد اینکه ایران «به مراتب بیش‌تر از هر کشور دیگر در دنیا» مبادرت به نقض ممنوعیت مطلق استفاده از مجازات اعدام علیه کسانی که در زمان جرم زیر ۱۸ سال سن داشته‌اند می‌ورزد را به شدت محکوم کرد.

طبق قانون مجازات اسلامی ایران، پسران بالای ۱۵ سال قمری و دختران بالای ۹ سال قمری را می‌توان در صورت محکومیت به قتل همچون بزرگسالان به اعدام محکوم کرد. با این وجود، ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی دست قضا را باز گذاشته است که اگر تشخیص دهند در «رشد و کمال عقل» نوجوان در زمان وقوع جرم شبهه وجود دارد، مجازات‌های جایگزین صادر کنند. این قانون هرچند ناقص و مغایر با قوانین بین‌الملل است اما این امکان را به نظام قضایی می‌دهد که مطابق تعهدات بین‌المللی حقوق بشری ایران، از صدور مجازات اعدام برای همه کسانی که زیر ۱۸ سال مرتکب جرم شده‌اند، اجتناب کند.

نمایندگان مجلس نیز با تصور در اصلاح قانون مجازات اسلامی بری لغو کامل مجازات اعدام برای همه کسانی که در زمان وقوع جرم زیر ۱۸ سال سن دارند، در هر شرایطی و بدون اعمال سلیقه قضایی، در بحران جاری در نظام عدالت کیفری نوجوانان در ایران سهیم هستند.

عفو بین‌الملل با مجازات اعدام صرف نظر از ماهیت جرم، ویژگی‌های محکوم یا روشی که حکومت برای کشتن استفاده می‌کند، در همه شرایط و بدون استثنا مخالف است. مجازات اعدام مجازاتی بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز و نقض حق حیات است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر به رسمیت شناخته شده است. این سازمان از تمام کشورها می‌خواهد که دستوری قانونی برای توقف اجرای احکام صادر کنند.

مشارکت پزشکان در نقض حق حیات کودکان

پزشکان وابسته به سازمان پزشکی قانونی هم در نقض مداوم حق حیات کودکان سهیم و مسئول هستند. در شرایطی که دادگاه‌ها به منظور بررسی امکان صدور حکم اعدام از پزشکی قانونی در خصوص وضعیت «رشد و کمال عقل» متهمان زیر ۱۸ سال استعلام می‌کنند، پزشکان پزشکی قانونی به جای اینکه از مشارکت در روندی که از اساس ناقض حقوق کودکان است سرباز زنند و با اتخاذ یک موضع یکسان اعلام کنند که رشد و درجه مسئولیت همه افراد زیر ۱۸ سال باید کمتر از بزرگسالان در نظر گرفته شود، اقدام به ارائه نظریاتی می‌کنند که با اصول جاافتاده بین‌المللی در حوزه عدالت کیفری اطفال و نوجوانان مغایرت کامل دارد.

متخصصین پزشکی وظیفه روشنی بر دوش دارند که از هر گونه مشارکت در شکنجه و سایر مجازات‌های بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز از جمله مجازات اعدام پرهیز کنند. پزشکان پزشکی قانونی با ارائه نظریات مربوط به «رشد و کمال عقل» نوجوانان که بعداً توسط دادگاه‌ها برای صدور احکام اعدام مورد استناد قرار می‌گیرند، عملاً به طور موثر اعدام افرادی که در زمان جرم زیر ۱۸ سال سن داشته‌اند را تسهیل می‌کنند.

این در حالی است که در کشورهای دیگر، در طی دهه‌های گذشته، انجمن‌های پزشکی با ارائه یافته‌های مطالعات روانشناختی و تحقیقات علوم اعصاب در زمینه رشد مغز که با اصول جاافتاده بین‌المللی درباره عدالت کیفری نوجوانان هماهنگ است، تأثیری مثبت بر دادگاه‌ها داشته‌اند! این مطالعات برای مثال نشان داده‌اند که افراد زیر ۱۸ سال در مقایسه با بزرگسالان بیشتر مستعد هستند که بر اساس احساساتی

¹ Brief for the American Psychological Association, and the Missouri Psychological Association as Amici Curiae supporting Respondent, Donald P. Roper, Superintendent, Potosi Correctional Center, Petitioner v. Christopher Simmons, No. 03-633. See also Brief of the American Medical Association, American Psychiatric Association, American Society for Adolescent Psychiatry, American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, American Academy of Psychiatry and the Law, National Association of Social Workers, Missouri Chapter of the National Association of Social Workers, and National Mental Health Association as Amici Curiae in support of Respondent, Donald P. Roper, Superintendent, Potosi Correctional Center v. Christopher Simmons, Respondent, 543 U.S. 551, No. 03-633, 19 July 2004, www.americanbar.org/content/dam/aba/publishing/criminal_justice_section_newsletter/crimjust_juvjus_simmons_ama.authcheckdam.pdf

مانند خشم و ترس به جای عقل و منطق تصمیم‌گیری کنند؛ در شرایط احساسی و پراسترس از تمیزدهی، داوری و بینش غافل می‌شوند و تحت تاثیر همسالان و دوستان خود در رابطه با درگیر شدن در رفتارهای پرریسک و مجرمانه عمل می‌کنند.²

جدا از اعتبار داده شده به این شواهد علمی، دادگاه‌های ایران و مقامات ایرانی ملزم به رعایت قوانین بین‌المللی حقوق بشر هستند و به ویژه قانونی که اعلام می‌کند افرادی که در زمان وقوع جرم زیر ۱۸ سال سن دارند هرگز نباید با مجازات اعدام یا حبس ابد بدون احتمال آزادی مواجه شوند.

این ممنوعیت در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک که ایران هر دو را امضا کرده، آمده است. این ممنوعیت همچنین به عنوان یک قاعده آمره در قوانین بین‌المللی عرفی به رسمیت شناخته شده است. قواعد آمره قاعده‌های تخلف‌ناپذیری هستند که از سوی کل جامعه بین‌المللی پذیرفته و به رسمیت شناخته شده‌اند و هیچ کشوری مجاز به عدول از آنها نیست.

² Thomas Grisso, "What We Know About Youth's Capacities", *Youth on Trial: A Developmental Perspective on Juvenile Justice*, 2000, pp. 267-69.

³ See Dana L. Haynie, "Friendship Networks and Delinquency: The Relative Nature of Peer Delinquency", *Journal of Quantitative Criminology*, 2002, vol. 99; Peggy C. Giordano et al., "Changes in Friendship Relations Over the Life Course: Implications for Desistance from Crime", *Criminology*, 2003, vol. 41, p. 293; Terence P. Thornberry et al., "Delinquent Peers, Beliefs and Delinquent Behaviour: A Longitudinal Test of Interactional Theory", *Criminology*, 1994, vol. 31, pp. 74-75.